

повітового суду (ф. 798) – 11 одиниць зберігання за 1771-1790 рр. [2, 110].

До архіву майже не потрапили документи підкоморних судів. Так, наприклад, у фонді 287 Глухівського підкоморного суду є лише 1 одиниця зберігання (1764-1780 рр.).

Діловодство ратушних міст також майже не збереглося. 34 фонди ратуш за 1780-1826 рр. мають лише 23 актові книги. Кожний фонд вміщує від 2 до 5 архівних одиниць зберігання. Наприклад, фонд 222 «Глухівська городова ратуша» 1681-1730 рр. має тільки 12 одиниць зберігання обсягом від 1 до 6 аркушів [2, 94-95, 3, 57].

Документи магістратів міст знаходяться у 36 фондах і охоплюють 1745-1864 рр. Із 104 книг магістратських (мейських) урядів 96 відносяться тільки до м. Стародуба. У ф. 959 «Глухівський городський магістрат» знаходяться 166 одиниць зберігання за 1780-1826 рр.

На думку автора, наукове опрацювання справ перелічених фондів надасть можливість поглиблення дослідницької діяльності, більш широкого висвітлення змісту, непересічної значущості організації і функціонування державно-правового, соціального життя Гетьманщини.

Посилання

1. Історія українського козацтва: Нариси: У 2 т. / Редкол.: В.А. Смолій (відп. ред.) та ін. – К., 2006 – Т.1. – 781 с.; Теж. – К., 2007. – Т. 2. – 700 с.

2. Центральный государственный исторический архив УССР в Киеве. Путеводитель / Под ред. Бондаревского А.В. и др. – К., 1958. – 348 с.

3. Швидько А.К. Источники по истории городских поселений Левобережной Украины в общественных архивохранилищах (вторая половина XVII – середина XVIII в.) / А.К. Швидько. – Днепропетровск, 1986. – 83 с.

4. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 19249, арк. 1-297.

Белашов В.И. Обзор документальной базы истории Гетманщины в фондах Центрального государственного исторического архива Украины в Киеве

В статье сделан обзор важнейших фондов ЦГИАК, выявлено содержание дел, которые отражают государственную и правовую деятельность органов управления.

Ключевые слова: архив, фонд, описание, дело.

Bilashov V.I. The review of documental base of Hetmanete's history in funds of Central State historical archive of Ukraine (Kyiv)

The article contains the study of the most important funds of Central State historical archive of Ukraine (Kyiv). The content of the files reflecting the state-building and juridical activity of managing organs is reviewed.

Key words: archive, fund, description, files.

06.04.2012 р.

ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ СТАРШИНСЬКОЇ РОДИНИ ЗАБІЛ

У статті розглянуто господарську діяльність та сімейні зв'язки відомої козацько-старшинської родини Забіл.

Ключові слова: родина Забіл, приватне життя, Коропська сотня, господарські відносини, родинні зв'язки.

Козацько-старшинська родина Забіл посідала помітне місце у середовищі соціально-політичної еліти старої України. Її представники входили до складу генеральної, полкової, сотенної та неурядової старшини. У науковій літературі [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10] висвітлено здебільшого суспільно-політичну діяльність представників цієї династії, тоді як їх господарське й приватне життя, за незначними винятками [11; 12; 13; 14], залишились поза увагою істориків

Основу родинного добробуту заклав Петро Михайлович Забіла. До початку Української національної революції він перебував на посаді борзенського підстарости [15, 307] і згадувався в 1648 р. як «добр королевских администратор, где двор королевский содержувал» [8, 74].

П. Забіла належав до шляхетства гербу «Остоля». У його родовому гербі в червоному полі був зображений перевернутий меч, який з обох боків оточували два золоті півмісяці та роги, обернуті у протилежні сторони. Нашоломником щита слугували три страусові пера [16, 57].

На початку Української національної революції він перейшов на бік повсталих і вже в 1649 р. згадувався як ресстровий козак Борзенської сотні та борзенський наказний полковник. У 1654 р. П. Забіла був обраний борзенським сотником і полковником Борзенського полку [8, 74]. Щоправда, ставлення старих січовиків до покозаченого шляхтича було неоднозначним. Вони подекували, що «старий Забіла постарів, а на Запоріжжі ніколи не бував, сини ж його й поготів» [17, 175; 18, 106]. Незважаючи на участь у Білоруському поході І. Золотаренка і дипломатичних місіях, П. Забіла більше переймався господарською діяльністю. За словами В. Липинського, «більше господар, ніж воїн і політик, Забіла в самому вогні повстання спокійно продає поташ московським купцям, дбає про збільшення свого багатства, зате в воєнних справах відіграє підрядну роль, а в політиці перехиляється на бік сильнішого» [17, 205].

За вірну службу в 1656 р. цар Олексій Михайлович надав сотнику грамоту на села Обтов і Погорілівку Коропської сотні та Клишки, Лучники і Чаплівку Кролевецької, а також млин на річці Реть та рудню [12, 506].

Відразу ж після отримання цих сіл державець

почав переводити їх мешканців у своє підданство. Так, наприклад, у с. Обтов зовсім не залишилось козаків. Сотник отримав село у володіння у період, коли покозачені селяни не змогли відстояти свої права і були повернуті у попередній стан [13, 321-322]. Проте, ще в 1724 р. у документах зазначалось, що жителі Обтова, хоча ще з часів гетьмана І. Самойловича «находились под владою панскою», «пам'ятают давний звичай ... и живут между собою ніби запорожци, проживают по воле своїй и приказов не слушают» [Центральний державний історичний архів України у м. Києві, ф 51, оп. 3, спр. 1387, арк. 2]. В інших селах, які належали П. Забілі, склалась така ж ситуація.

На військовій службі П. Забіла послідовно займав уряди борзенського сотника і полковника, генерального судді й нарешті генерального обозного. Останній уряд він полишив у 1687 р. у віці 107 років. Не виключено, що П. Забіла претендував і на гетьманську булаву. Він був одним з активних учасників змови проти Д. Многогрішного і вважав себе наступником опального гетьмана, оскільки займав другий за значенням уряд Гетьманщини. Проте гетьманську булаву отримав генеральний суддя І. Самойлович [12, 506-508].

Під час перебування на урядах генерального судді й генерального обозного П. Забіла здобув значні маєтності. Особливу увагу він звертав на купівлю млинів, які приносили значні прибутки. Наприклад, 8 листопада 1674 р. крелевецькі жителі Семен Мартинович Білоус і його дружина Марія продали урядовцю млин на річці Реті поблизу Обтова «за певною и рукоданую суму личбы полское: золотых чотыриста без двадцяти» [19, 160].

П. Забіла протягом 14 років скупив в Обтові у своїх підданих 5 млинів з 7 колами і навколишніми землями, заплативши за все це 2680 золотих. Прикметно, що до кінця життя, незважаючи на перебування на одній з найвищих державних посад, генеральний обозний залишався неграмотним [20, 92, 150; 21, 460, 590].

У П. Забілі було 6 дітей: від першого шлюбу Іван, який загинув у Чигиринському поході 1678 р., борзенський сотник Тарас, борзенський сотник та ніжинський полковник Степан, генеральний хорунжий Василь. Від другої дружини народились син Іван, котрий згодом став значним військовим товаришем, та донька Федора [Інститут рукопису Національної бібліотеки України НАН України, ф. 1, спр. 58172, арк. 36; 8, с. 75].

У 1679 р. П. Забіла, котрому вже виповнилось 100 років, склав заповіт, за яким передав у спадок своєму сину Тарасу с. Лучники і млин на р. Есмань. 21 січня 1681 р. він написав другий заповіт, яким остаточно розподілив між дітьми своє майно. За цим заповітом більша частина володінь обозного відходила його меншому сину Івану. Йому мали належати села

Обтов і Погорілівка з усіма належними до них грунтами, полями, лісами, сіножатями та озерами, 4 млини в околицях Обтова, двір у Батурині, 2 двори у Коропі, броварня та вся худоба. Діти від першого шлюбу П. Забіли отримали за заповітом значно менші маєтності. Тарас успадкував 400 золотих і млин на р. Есмані, Степан – с. Лучники і 1000 золотих, Василь – с. Реутинці та 2 млини на р. Реті.

Призначаючи за заповітом більшу частину майна меншим дітям, обозний висловлював явну прихильність до свого сина Івана. Старшим синам залишилось лише змиритись із заповітом. Турбота про менших дітей ще більше далася взнаки у заповіті 1686 р. після смерті їхньої матері. Івану відходили села Обтов, Клишки і Погорілівка з усіма грунтами, городами, лісами, полями, пасіками, озерами, а також худоба, рухоме майно, гроші й дорогоцінності.

Улюблений син П. Забіли Іван «розмишлялся своєю склонностью до дому» чернігівського полковника В. Дуніна-Борковського, а саме мав намір одружитись на його доньці Ганні. Провести сватання доньки впливового і багатого старшини було доручено брату нареченого Степану.

Згідно тодішніх звичаїв, дозвіл на шлюб дітей генеральної старшини давали безпосередньо гетьмани. Вони пильно стежили за тим, щоб в результаті укладення шлюбів між старшинськими родинами не склались невігідні для них «династичні союзи». Проте споріднення Забіл і Борковських не зустріло заперечення у І. Мазепи. І. Забіла обвінчався з Г. Дунін-Борковською в Чернігові у 1687 р. Потурбувавшись про подальшу долю своїх дітей, старий Забіла у 1689 р. помер і був похований у Рихлівському монастирі.

Іван Петрович Забіла не займав у війську ніяких урядів, а був лише значним військовим товаришем. Після смерті батька він остаточно осів в Обтові й займався господарством. Продовжуючи батькову традицію, він упродовж 1690-х рр. купив млин з 2 колами на р. Короп, 5 лісів, 3 сіножаті, поле, 2 двори в Коропі, місце під забудову і солодовню [12, 513-524]. 15 березня 1695 р. І. Мазепа дозволив І. Забілі осадити слободу і млин під Коропом [22, 36]. На новозаснованому хуторі Остапівщина військовий товариш збудував Іоано-Предтеченську церкву [6, 135]. В 1700 р. виникли майнові суперечки між І. Забілою та ямпільським сотником В. Жураховським [5, 166-167].

У 1687 р. старший син П. Забіли Степан перебував у невдалому Кримському поході, який коштував булави І. Самойловичу. С. Забіла, як один з найактивніших учасників змови проти гетьмана, отримав пірнач ніжинського полковника. С. Забіла попросив новообраного гетьмана передати йому с. Клишки. Для І. Мазепи С. Забіла, як полковник одного з найбільших полків Гетьманщини, був набагато важливішим союзником,

ніж обтовський «домосід», тому Клишки були віддані Степану. Дізнавшись про це, І. Забіла одразу ж поїхав до Москви і подав царям чолобитну з проханням повернути маєтність, оскільки село було пожалуване П. Забілі царською грамотою, а тому гетьман не мав права розпоряджатись цією маєтністю. Після цього І. Забіла понад 15 років клопотався про повернення маєтності, але безрезультатно [12, 518, 522].

Завдяки родинним зв'язкам з В. Борковським, який отримав уряд генерального обозного, І. Забілі доводилось регулярно приймати у своїх маєтках генеральну старшину і гетьмана. Так, генеральний обозний у своєму листі до зятя від 18 січня 1698 р. звелів йому готуватись до приїзду гетьмана і наказував знайти «господи для приїзду ясневельможного пана гетьмана», а також просторі будинки для генерального писаря, хорунжого та судді. Хати належало добре витопити, «бо кгда ж тепер буде ясневельможний к вам, и в тих светлицах буде стояти». У наступному листі В. Борковський велів І. Забілі готуватись до приїзду гетьмана і потурбуватись про постачання високих гостей їжею і напоями: «о меде добром постарайся ... щоб було чим подпертися» [23, 13-14]. У цих листах йшлося, очевидно, про неформальну зустріч наближених гетьмана. В. Борковський забезпечував її проведення поблизу Батурина на базі коропських маєтностей свого зятя [24, 17].

Не обминула маєтків І. Забіли і постійна повинність. І. Мазепа у своєму листі від 27 березня 1691 р. розпорядився прийняти на постій 20 компанійців, які повертались зі служби в Острі. Гетьман наказував, що найманці «мають тим контентоватися і переставати на тим, що і самі господарі уживатимут, жадних не поносячи кривд» [23, 17].

Перебування компанійців у маєтностях І. Забіли було джерелом постійних конфліктів. Звичайно ж, він усіма засобами намагався ухилитись від цієї повинності. І. Мазепа у листі до І. Забіли від 1 вересня 1691 р. повідомляв, що йому відомо про те, що військовий товариш ухилиється від виконання повинностей. Тому гетьман наказав видати платню «як належить на одного козака за місяць по 4 золотих У листі від 8 березня 1694 р. І. Мазепа повідомляв, що до нього приходив отаман компанійців і скаржився, що І. Забіла забороняє видавати їжу козакам і корм для коней. Тому І. Мазепа розпорядився, «аби ваша милость не заборонял им корму давати, а вони повинни тим кормитися, чога і самі господарі уживають» [12, 526].

У Івана Петровича були син Іван і доньки Євдокія, Ганна та Анастасія. За тодішнім звичаєм, для початкового навчання дітей представники старшини залучали вихованців Києво-Могилянської академії. Такого вчителя шукав для своїх дітей і

Іван Петрович. Ігумен Київського Михайлівського монастиря, добрий приятель родини, в одному з своїх листів обіцяв посприяти йому у вирішенні цього питання. Проте І. Забіла не встиг поставити своїх дітей на ноги, оскільки помер у 1703 р. Його дружина Ганна Василівна зуміла зберегти добрі стосунки з друзями померлого чоловіка і за їх допомогою підтримувала своє господарство

Під час Північної війни у листопаді 1708 р. Обтов був спустошений. Ганна Василівна спробувала скористатись розоренням Обтова, щоб добитись повернення Клишок. Але сталося так, що одночасно на село заявив претензії і князь Григорій Федорович Долгорукий. Звичайно ж, цар віддав перевагу останньому [12, 532-533, 535-536].

Натомість Ганні Василівні вдалось одержати так званий «оборонний» універсал від 3 січня 1712 р. У ньому І. Скоропадський констатував, що жителі Обтова виконують надмірні повинності на вимогу коропських урядовців, глухівської і кролевецької старшини, що змусило пані Забілу прохати захисту. Тому гетьман наказав, «аби старшина глуховская, уряд кролевецкий і ніхто інший ні в чом подданих мененной пані Забелиной до своих городов потягати без волі і указу нашого не важилися» [Центральний державний історичний архів України у м. Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 5718, арк. 5].

Єдиний син Івана Петровича Забіли Іван був одружений з Параскою Василівною Скоропадською, донькою чернігівського полкового обозного. Одна з трьох сестер Івана – Євдокія була дружиною гадяцького полковника та автора відомого літопису Г. Грабянки, який поділяв погляди наказного гетьмана П. Полуботка щодо збереження автономії Гетьманщини. Можливо, завдяки родинним зв'язкам у І. Забіли виникло зацікавлення історією. Іван Іванович, як і його батько, не займав високих посад. Відомо, що у 1713 р. він згадувався як знатний військовий товариш, а в 1727-1730, 1736, 1738 рр. – як бунчуковий товариш, у 1730-1733 рр. – як хорунжий генеральної артилерії [10, 119]. На цю посаду він був представлений генеральним обозним Я. Лизогубом. Д. Апостол затвердив І. Забілу на цьому уряді згідно універсалу з Генеральної військової канцелярії від 22 березня 1731 р. Проте, упродовж листопада 1734 – листопада 1735 рр. було проведене слідство, яке мало виявити, наскільки ретельно він виконував свої посадові обов'язки. В результаті тривалого розслідування виявилось, що І. Забіла практично не займався артилерійськими справами. Тому в листопаді 1735 р. хорунжого на посаді замінив О. Шишкевич [7, 185-191].

І. Забіла здобув освіту в Києво-Могилянській Академії, знав латинську, польську мови, цікавився історією, світською і богословською літературою, морально-етичними проблемами [10, 119]. Його бібліотека складалася здебільшого з книг релігійного

та історико-філософського змісту: «Две экономии плоских», «Трактат о мире со шведским королем», «О флоте морском книга», «Летописец книга», «О страшном пришествии книга», «Апостол новый домовый», «Апостол» [11, 35].

Для І. Забіли господарські турботи завжди були на першому місці. Від свого батька він успадкував Обтов і Погорілівку, хутори Гороховщину, Остапівщину, 2 двори та пивоварню в Коропі. Для розширення своїх володінь у 1714 р. він взяв у борг у Рихлівському монастирі 4000 золотих, які повернув лише в 1728 р. борошном і грошима. У жителів Коропської та Бахмацької сотень І. Забіла купив 3 ліси, 4 сіножаті, ставок з млином [6, 135]. Упродовж другої половини 1724 – початку 1725 р. він перебував у Прилуцькому полку в комісії по розгляду скарг, але всілякими способами намагався ухилитись від цього відрядження, бо вважав, що воно шкодить його господарству. Це була дуже обережна, далекоглядна, виважена людина. Це допомогло йому пройти крізь бурхливі події XVIII ст., прожити порівняно довге життя та впорядкувати на схилі літ свій родинний архів [10, 119].

Турбота про родинне майно була основною ідеєю заповіту І. Забіли. У ньому він наказував не продавати успадковані родові маєтності: «всерухоміє речі двіжимій і недвіжимій заживать совокупне, и контентоватись нерозумно хоча которий син житимет в Коропе ... а кому Бог даст имети промысл особливий, покупуваючи где грунты, то волно всякому, а отческого не займать и не употреблять и к наследию не давать, але самих старанне ймех своих детей заслуговать на уроках, а на отчизну не надеяться». І. Забіла також наказував не вирубувати лісів, а купувати дрова на стороні. Нарешті, він піклувався і про підданих, наказуючи дітям, щоб «била свободна урочною отбувать роботизну, через неделно на другий тиждень употреблять, на два дня толко, именно во вторник и среду, а больше не нащо не займать» [11, 35].

З фамільного архіву І. Забіли походить надзвичайно цікавий за своїм змістом рукописний збірник. Правдоподібно, за посередництвом О. Лазаревського він наприкінці XIX ст. потрапив до колекції В. Тарновського. Збірник форматом у піваркуша оправлений у картонні палітурки, обтягнуті коричневою шкірою з витисненим рослинним і геометричним орнаментом.

Збірник, що налічує 110 аркушів різного формату, має досить складну структуру. До нього увійшли укази і грамоти Петра I, Петра II, Анни Іванівни та універсали Д. Апостола, численні оригінали листів, купчих, боргових зобов'язань та інших майнових документів, які стосуються родини Забіл. Найперший з них датований 1679 р., найпізніший – 1734 р.

Історичну частину збірника написано

розбірливим скорописом середини XVIII ст., щонайменше двома особами. У тексті трапляються віршовані коментарі латинською і польською мовами до тих або інших подій [4, 98-99].

І. Забіла використав окремі розділи київського «Синопису», які стосуються давньоруської доби, а також «Короткий опис Малоросії», текст якого було значно скорочено і доповнено відомостями про події 1734-1740-х рр. Загалом вони утворюють цілісну історіографічну пам'ятку – «Хроніку Івана Забіли», компілятивний характер якої цілком відповідав тогочасним уявленням про методологію та методику історичного дослідження.

Вміщені у «Хроніці» відомості про події 1734-1740-х рр. мають самодостатню цінність. У центрі уваги автора перебували участь лівобережного козацтва у війні за польський королівський трон 1733-1735 рр. та російсько-турецькій війні 1735-1739 рр., які виснажили мілітарний потенціал Гетьманщини і спричинили гостру економічну кризу. Наведені у «Хроніці» факти висвітлюють також діяльність «Правління гетьманського уряду», яке упродовж кількох років спромоглося звести нанівець мало не всі здобутки державотворчої діяльності гетьмана Д. Апостола [3, 149].

Один з синів І.І. Забіли Іван перебував на службі в ранзі бунчукового товариша, а інший – Андрій – у 1781 р. згадувався як поручик. Вони спільно володіли успадкованими від батька Обтовом і Погорілівкою. Сину Івана Миколі вдалось отримати дворянство. У 1783 р. він згадувався як титулярний радник, у 1794 р. – колезький асесор, а упродовж 1782-1787 рр. виконував обов'язки крелевецького повітового предводителя дворянства [8, 83, 85-86].

Отже, представники кількох поколінь родини Забіл змогли зосередити у своїх руках великі маєтності. Авторитет родини дозволив розбудувати міцні й тривалі стосунки із представниками генеральної старшини і гетьманами. Не займаючи значних посад у старшинській ієрархії, представники родини Забіл увійшли до числа найвпливовіших родин Гетьманщини.

Посилання

1. Г. Б. Лохвицкий протопоп И. Рогачевский и сын сотника Д. Забила в архангельской ссылке в 1713-1721 гг. / Г. Б. // Киевская старина. – 1902. – № 6.
2. Ефименко П. Сильные малороссияне в Архангельской губернии (1708-1802 г.) / П. Ефименко // Киевская старина. – 1882. – № 9.
3. Коваленко О. Иван Забіла та його хроніка з історії України / О. Коваленко // Сіверянський літопис. – 2000. – № 2.
4. Коваленко О. З історії рукописної книги та історичної думки XVIII ст. / О. Коваленко, І. Ситий // Сіверянський літопис. – 1998. – № 2.
5. Кривошея В. Генеалогія українського козацтва: Нариси історії козацьких полків / В. Кривошея. – К., 2004.
6. Кривошея В.В. Неурядова старшина Гетьманщини / В.В. Кривошея, І.І. Кривошея., О.В. Кривошея. – К., 2009.

7. Модзалевский В.Л. Дело об увольнении Ивана Забины от уряда хорунжого генеральной войсковой артиллерии (1734-1735 г.) В.Л. Модзалевский // Труды Черниговской губернской ученой архивной комиссии. – Чернигов, 1915. – Вып. XI.

8. Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник / В.Л. Модзалевский – К., 1908. – Т. 2.

9. Ситий І. Генеалогічні та історичні нотатки бунчукового товариша І.І. Забіли І. Ситий // Сіверянський літопис. – 1999. – № 4.

10. Ситий І. Книги Забіл (1671-1715) / І. Ситий // Сіверянський літопис. – 1999. – № 2.

11. Барловська А. До питання про родинні пріоритети козацької старшини другої половини XVII-XVIII ст. (За матеріалами духовних заповітів) / А. Барловська // Сіверянський літопис. – 2000. – № 1.

12. Лазаревский А. Иван Петрович Забила, знатный войсковой товариш, (1665-1703) (Отрывки из семейного архива) / А. Лазаревский // Киевская старина. – 1883. – № 7.

13. Лазаревский А. Описание Старой Малороссии / А. Лазаревский – К., 1893. – Т. 2. – Полк Нежинский.

14. Лазаревский А. Хозяйство украинского помещика XVIII в. / А. Лазаревский // Черниговские губернские ведомости. – 1860. – № 7.

15. Кулаковский П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої (1618-1648) / П. Кулаковский. – К., 2006.

16. Лукомский В.К. Малороссийский гербовник / В. К. Лукомский, В. Л. Модзалевский. – К, 1993.

17. Липинський В. Участь шляхти у великому українському повстанні під проводом гетьмана Богдана Хмельницького / В. Липинський // Твори. – Філадельфія, 1980. – Т. 2.

18. Липинський В. Україна на переломі (1657-1659). Замітки до історії українського державного будівництва в XVII-ім столітті / В. Липинський // Твори. – Філадельфія, 1991. – Т. 3.

19. Украинские юридические акты XVII столетия // Черниговские губернские ведомости. – 1862. – № 16.

20. Величко С. Літопис. / С. Величко. – К., 1991. – Т. 1.

21. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657-1687). – К. – Львів, 2004.

22. Ситий І. Гетьманські універсали в колекції Чернігівського історичного музею імені В.В. Тарновського / І. Ситий // Сіверянський літопис. – 1998. – № 2.

23. Модзалевский В.Л. Материалы по истории Малороссии / В. Л. Модзалевский. – Чернигов, 1912. – Вып. 1. – Письма к Ивану Петровичу Забيله и его вдове (1678-1713).

24. Павленко С. Чернігівський полковник, генеральний обозний Василь Дунін-Борковський / С. Павленко // Сіверянський літопис. – 2002. – № 5.

Токарев С.А. Частная жизнь старшинской семьи Забил
В статье рассматривается хозяйственная деятельность и семейные связи известной казацко-старшинской семьи Забил.

Ключевые слова: семья Забил, частная жизнь, Коропская сотня, хозяйственные отношения, семейные связи.

Tokarev S.A. Private life of officers family Zabil
In the article it is studied economic activity and family relations of well-known Cossacks-officers family Zabil.

Key words: family Zabil, private life, Korop country, economic connection, family relations.

26.03.2012 р.

УДК 94:355.40(477.58) «16/17»

В.Д. Зуй
М.П. Недюха

НАЙВИДАТНІШИЙ ГЕТЬМАН УКРАЇНИ

У статті здійснено комплексний аналіз діяльності Івана Степановича Мазепи як державного діяча та визначено низку факторів, які спричинили переорієнтацію зовнішньополітичного протекторату України.

Ключові слова: гетьман, Україна, цар, бояри, маєтності, Московія, король, Швеція.

Доба правління гетьмана Івана Мазепи стала важливим етапом в історії українського державотворення, коли процес становлення держави супроводжувався не тільки зростаючим прагненням українців до свободи та вольностей, а й опором будь-яким спробам з боку сусідніх держав обмежити цю свободу. Останнім часом істориками зроблено чимало досліджень різних аспектів діяльності видатного гетьмана. Зокрема вивченням його історичної спадщини займалися С.О. Павленко [1], В. Мільчев [2], В. Станіславський [3], Б.І. Білик [4] та ін. Дослідження ж активного впливу гетьмана на процесі українського державотворення дає можливість глибше зрозуміти не тільки проблеми виборювання державності України у цей період, а й причини пошуку гетьманом іншого зовнішньополітичного протекторату України.

Іван Степанович Мазепа (1639-1709) народився в шляхетній сім'ї в селі Мазепинці на Білоцерківщині. Його батько був місцевим сотником. Майбутній гетьман навчався у Києво-Могилянській академії. Деякий час він служив пажем у світі польського короля Яна Казимира, відвідував Париж, побував у Данії, Італії, Німеччині, володів кількома європейськими мовами. Природа нагородила його гострим розумом, амбіційністю, вмінням швидко оцінювати і добре орієнтуватися в будь-яких ситуаціях. Він добре грав на бандурі, писав вірші, пісні, вмів залагодити всяку справу, переконати, привернути на свій бік потрібну людину. Як представник короля у 1663 р. він вручив гетьманські клейноди правобережному гетьману Павлу Тетері, який сприйняв це як приниження своєї гідності. У цьому ж році І. Мазепа разом із поляками пішов на Лівобережну Україну. Пізніше він пристав до гетьмана Дорошенка і згодом став його генеральним писарем [5, 354].

На переговори з ханом до Криму гетьман Дорошенко послав І. Мазепу, але його по дорозі перехопили запорозькі козаки отамана Івана Сірка, а той, у свою чергу, відіслав бранця до свого союзника, лівобережного гетьмана І. Самойловича, який достойно оцінив освіченість і вихованість І. Мазепи. Ставши довіреною особою гетьмана, він за дорученням Самойловича їде до Москви, налагоджує